

pridružuje onim autorima za koje je »evanđelje prije svega svjedočanstvo povijesti koja se dogodila« (Schnackenburg, Brown, Mussner, Traets). To je evanđelje o jedincatom događaju koje je pisano s pogledom na taj događaj, ali istodobno i na iskustvo vjere onih kojima je namijenjeno. Tako evanđelist sve promatra očima vjere i u tom činu gledanja se stapaju vremenski horizonti, ali »to ne znači da bi prošlost bila poništena; naprotiv, ona uvijek iznova pruža materijal, na kome se uvijek iznova užije čin gledanja« (579sl). To potvrđuje i činjenica da evanđelist glagol »gledati« upotrebljava samo u kontekstu govora o povijesnom Isusu. On nikad vjeru kršćanske zajednice izvan tog konteksta ne zove »gledanjem« (580). Hergenröder upravo zbog toga nalazi u Ivanovu evanđelju potvrđeno ono što je B. Casper rekao s obzirom na povijesnost govora: »To što govor čini govorom, ... nije sistem, nego otvorena struktura koja se uvijek iznova događa« (596).

Zaključno poglavlje nosi naslov: *Ivanovski govor o gledanju u horizontu slikovitog govora* (653–709). Na kraju autor se još kratko osvrće na ivanovski epifanijski govor kao na metaforu u horizontu analogije koja predstavlja hermeneutički ključ za govor o ukazanju i gledanju (697). U naravi svake analogije je da istodobno ističe sličnost, ali i različitost. Tako u ivanovskoj rečenici »ja sam pravi trs«, ne smijemo pomisliti na neki konkretan trs u vinogradu, a opet moramo na nj misliti. (703). Zato konačan zaključak ostaje: »Govor o Božjem očitovanju u Isusu Kristu ostaje ispravan govor, iako ne odgovora posvema onom što podrazumijeva« (709).

Teško je donijeti konačan i decidan sud o ovako ogromnom i složenom djelu. Hvale je vrijedna zamisao da se ide dalje od strogo egzegetske razine. Autor je uložio velik trud da čitatelja uputi u džunglu

različitih egzegetskih mišljenja i suvremene literature i to mu je najvećim dijelom uspjelo. Stječe se dojam da se egzegetski dio rada mogao prilično reducirati što bi doprinjelo boljoj preglednosti knjige. U svakom slučaju Hergenröder je napisao djelo koje će predstavljati značajan doprinos ivanovskoj teologiji i sasvim sigurno ponovo potaknuti živu raspravu o značenju ivanovske terminologije.

Ivan Dugandžić

IVAN ŠPORČIĆ, *Das untreue Volk. Zum Sprachfeld der Untreue bei Hoseas*. Excerpta ex dissertatione ad Doctoratum in Facultate Theologiae Pontificiae Universitatis Gregorianaе, Rijeka, 1995, 118 stranica.

Ivan Šporčić već jedno desetljeće djeluje u pastoralu a uz pastoralnu službu djeluje i kao profesor teologije na Visokom bogoslovnom učilištu u Rijeci. Teologiju je studirao u Rimu, na Papinskom sveučilištu Gregoriana, gdje je 1985. godine doktorirao iz biblijske teologije radnjom »*Das untreue Volk. Zum Sprachfeld der Untreue bei Hoseas*« što znači »*Nevjerni narod. Lingvistički podaci pojma nevjernosti u proroka Hošeja*«.

Tema vjernosti i nevjernosti u poruci proroka Hošeja vrlo je važna za razumijevanje biblijskoteološkog prorokova navještanja o odnosu Boga prema narodu i obratno. Prorok Hošeja djeluje u VIII. st. pr. Kr., u krizno vrijeme povijesti Judeje i Izraela koji su u to doba živjeli i razvijali se odijeljeno jedan od drugoga, samostalno. Odnos između Boga i Izraela temeljna je misao, dapače temeljna zaokupljenost i zabrinutost proroka Hošeja. Premda Hošeja

spominje izravno pojam *Saveza* svega dva puta (Hoš 6,7 i 8,1), jasno je da on zna za taj biblijskoteološki pojam. On naime obrađuje one stvarnosti koje su u taj pojam uključene. Međutim, ne voli često upotrebljavati pojam »Savez«. Mjesto njega radije upotrebljava sliku »braka«, »zaručništva«... Tom slikom odnosno usporedbom Boga uspoređuje sa zaručnikom a Izraela sa zaručnicom odnosno Boga sa suprugom (muški rod!) a Izraela sa suprugom (ženski rod!). Ta je slika njegovim suvremenicima mnogo jasnije govorila o onome što postoji ili bi barem trebalo postojati između Boga i izraelskoga naroda: vjernost, ljubav, naklonost, pravednost... Prorok ima vrlo jasnu sliku o Bogu: Bog za nj nije neki *theologumenom*, *paradigma*, nego osobno biće, biće koje ljubi i zahtijeva od partnera da on i njega ljubi. Bog je osobno biće, biće s vlastitim imenom, imenom »*Jahve*« (*hebr.* onaj koji je aktivno prisutan u sredini naroda!) koje stupa u partnerske odnose s narodom, i sa svakim pojedincem u narodu. Narodu ostaje vjeran ali traži da i njemu narod bude vjeran. Tema vjernosti-nevjernosti središnja je tema Hošejine propovijedi o Bogu.

Šporčić je svoju doktorsku radnju podijelio u *osam* dijelova. Dakako, radnja ima i svoj *uvod* i *zaključni dio*. U 1. dijelu raspravlja o temeljnim hebrejskim izrazima koji znače ljubav, preljub i vjernost odnosno nevjernost. U 2. dijelu raspravlja o glagolima kretnji koji izražaju nevjernosti i apostazije odnosno otpad od Boga. Tu su glagoli *ići* (za tuđim bogovima, za kumirima), *okretati se od* (pravoga Boga, od Jahve), *trčati za* (lažnim božanstvima koje prorok smatra ništavilima, djelom ruku ljudskih), *obrnuti se* (od Boga), *ostaviti* (Boga)... U 3. dijelu raspravlja o izrazima koji znače otpor Bogu, odbijanje Boga: *pobuniti se*, *mrmljati protiv Boga*, *bludničiti*... U 4. dijelu dolaze na red glagoli koji

znače intelektualno djelovanje kao *spoznavati*, *shvaćati*, *razumijevati* *zaboraviti*. U 5. dijelu Šporčić raščlanjuje glagole koji označuju prevarantsku, lažljivu djelatnost naroda protiv Boga Jahve, a u 6. dijelu raščlanjuje one izraze koji znače kultsku prevaru i nevjernost Izraela prema Bogu: *zrtvovati*, *kaditi* tamjan tuđim bogovima. U 7. dijelu ističe djela nasilja kojima se Izrael ogriješio o Boga a u 8. dijelu obrađuje izraze koji označuju grijeh i krivnju naroda.

Dosad se u teologiji nije nitko posebno bavio Hošejinom jezičnom problematikom. Ima priličan broj biblijskih pisaca, egzegeta, koji su razrađivali biblijskoteološki pojam grijeha te su usput spominjali i Hošeu i njegove izraze za grijeh ali nije nitko posebno obrađivao tu jezičnu stranu Hošejina navještanja. A prorok Hošea je u tom pogledu toliko bogat da se njega treba uzeti zasebno i detaljno ga raščlaniti. To je učinio Šporčić, i to s izvanrednom akribijom koja odaje solidno poznavanje hebrejskog jezika i literature o starozavjetnoj teologiji. Koristi sva relevantna djela, i biblijske teologije SZ, posebno monografije posvećene temi grijeha u Starome zavjetu. Povrh toga Šporčić je u analizama pedantan, detaljan, točan. Ide u analizi odnosno raščlambi do kraja. Rad se odlikuje izvanrednom strpljivošću. Uostalom, ispisivati na računalo tekstove na izvornom hebrejskom jeziku, hebrejskim slovima, zahtijeva izvanrednu marljivost, upućenost i smionost. Tu mu osobito treba čestitati. Tu je sazeo kao znanstveni radnik.

Šporčić je pogodio. Hošeu se može, stvarno, studirati i proučavati s užitkom i s korišću. On je profinjeni starozavjetni prorok koji je vjerojatno doživio osobnu tragediju (nesretni brak!) koja je na nj ostavila duboki trag. Hošea je povrh toga i izvrstan pisac, pjesnik. On rabi pjesnički jezik, često nabraja izabrane hebrejske

izraze koje je i teško prevesti. Rabi nebrojeno mnoštvo slika za Boga, za narod, za odnos između Boga i naroda... To bogatstvo slika, pjesničkih izraza razabire se i iz Šporčićeva djela.

Bilo bi potrebno da barem studenti teologije posegnu za takvim djelima i njima obogaćuju svoju teološku kulturu. Šporčić je ovom svojom doktorskom radnjom svakako unaprijedio biblijskoteološku znanost, i na tome mu hvala.

Adalbert Rebić

JOHAN YEONG-SIK PAHK, *Il Canto della gioia in Dio. L'itinerario sapienziale espresso dall'unità letteraria in Qohelet 8,16-9,10 e il parallelo di Gilgameš Me. iii.* Istituto universitario orientale, Dipartimento di studi asiatici, Series Minor 52, Napoli. 1996, str. 366.

Ova je knjiga *Pahkova* disertacija za doktorat biblijskih znanosti koju je branio 1996. godine na *Papinskom biblijskom institutu u Rimu*. Disertaciju je izradio pod vodstvom profesora *Mauricija Gilberta*, profesora egzegeze Staroga zavjeta na spomenutom Institutu. Pisca te vrlo značajne studije upoznao sam na simpoziju starozavjetnih egzegeta s njemačkog govornog područja u rujnu prošle godine (1996.). On je tada održao izvrsno predavanje o starozavjetnoj biblijskoj Knjizi Propovjedniku (hebr. *Kohelet*). Ta Knjiga još uvijek izaziva burne rasprave glede svog podrijetla i glede svoje teološke poruke.

Knjiga je podijeljena na: *Uvod* (str. 1-12); *Prvi dio*: analiza teksta, literarno jedinstvo teksta, uspoređivanje teme besmrtnosti između Propovjednika i epa o Gilgamešu (str. 15-72); *Drugi dio*: egze-

geza biblijskog teksta *Koh 8,16-9,10*: što znači u *Koh 8,16-9,10* "život", što znači "u ruci Božjoj", nagovor o "radosti" itd. (str. 73-272), te *zaključak, skraćenice, bibliografija, indeksi* (str. 273-366).

Ta je studija izrađena s vrhunskom znanstvenom akribijom. Pisac je, može se uistinu reći, *iznutra* shvatio pisca Propovjednika (*koheleta*). Zato je njegovo djelo vrijedno čitanja i proučavanja. Ono je veliki doprinos istraživanjima Knjige Propovjednika. Otkrio je veliku sličnost Prop 9,1ss s mezopotamskim epom o Gilgamešu koji je tražio po svijetu besmrtnost, vječni život... I dosad se općenito držalo da postoji sličnost između Propovjednika (III. st. pr. Kr.) i epa o Gilgamešu (iz I. tisućljeća pr. Kr.) ali nitko nije podrobnije tu sličnost analizirao. Pahk je podrobno proučio ep o Gilgamešu i usporedio ga s Knjigom Propovjednika i na primjerima pokazao izvanrednu veliku sličnost tih dvaju staroistočnih mudrih djela, premda su vremenski jedno od drugog značajno udaljeni (više od tisuću godina!). Mnogi se stoga s pravom pitaju kako je to djelo, pisano sasvim drukčijim jezikom nego Propovjednik, dospjelo u ruke Propovjednika. Pahk pretpostavlja, opet s pravom, da je u Palestini postojao izvrstan hebrejski ili aramejski prijevod epa o Gilgamešu, i to prijevod starije redakcije epa. Poslije te Pahkove studije ne će se o toj sličnosti govoriti samo odoka; ona je dokazana. U tome je značajnost te Pahkove studije.

U Hramskoj biblioteci, u Jeruzalemu, bila su sabrana mnoga značajnija religiozna djela drevnog Istoka. Tako je čitateljima Židovima bilo moguće čitati i druga religijska djela a ne samo njihove vlastite religijske predaje.

Radost je imati ovakvu knjigu u rukama, čitati je i iz nje učiti nešto što još nismo nigdje drugdje mogli naučiti. S velikim umijećem pisac razlikuje razne vido-